

בית המשפט העליון

בע"מ 1983/23

לפני: כבוד השופט י' עמית
כבוד השופט ד' מינץ
כבוד השופטת י' וילנר

המבקש: פלוני

נגד

המשיבה: פלונית

בקשת רשות ערעור על פסק דינו של בית המשפט המחוזי
בחיפה (השופטים ס' ג'יוסי, ע' אטיאס ו-נ' סילמן) בעמ"ש
12.2.2023 מיום 28736-05-22

בשם המבקש: עו"ד גבי מיכאלי; עו"ד עמית גולדברג

בשם המשיבה: עו"ד יורם ירקוני

פסק-דין

השופטת י' וילנר:

1. האם רכוש משותף של בני זוג, לפי הלכת השיתוף, ניתן לחלוקה ביניהם בחלקים שאינם שווים?

זוהי השאלה העומדת במרכזה של בקשת רשות הערעור שלפנינו, אשר הוגשה על פסק דינו של בית המשפט המחוזי בחיפה (השופטים ס' ג'יוסי, ע' אטיאס ו-נ' סילמן)

בעמ"ש 28736-05-22 מיום 12.2.2023, שבגדרו התקבל באופן חלקי ערעור שהגישה המשיבה על פסק דינו של בית המשפט לענייני משפחה בחדרה (השופטת ה' גולדקרוין) בתלה"מ 30583-02-20; תלה"מ 14485-04-20; תלה"מ 30537-02-20; ותלה"מ 33283-10-18 מיום 21.3.2022.

2. עסקינן בשאלה משפטית עקרונית אשר ראויה לדיון ב"גלגול שלישי". לפיכך, ראינו ליתן רשות ערעור למבקש, שיכונה להלן "המערער".

רקע עובדתי

3. בשנת 1984 עברה המשיבה להתגורר בקיבוץ מסוים בארץ (להלן: הקיבוץ), ובשנת 1995 התקבלה כחברת קיבוץ. כחלק מתהליך של הפרטת הקיבוץ, ביום 1.9.2002 הוחלט על שיוך נכסים לחברי הקיבוץ, ובתוך כך ניתנה למשיבה זכות לשיוך מגרש ודירת מגורים שיירשמו על-שמה (להלן בהתאמה: המגרש ודירת המגורים או הדירה).

4. המערער והמשיבה (להלן ביחד: בני הזוג) ניהלו קשר זוגי בין השנים 2002–2017, ובמהלכו נולדו להם שני ילדים, בשנים 2004 ו-2007 (להלן: הילדים). בני הזוג לא נישאו זה לזו. בשנת 2005 עברו הצדדים להתגורר יחד בדירת המגורים בקיבוץ ששויכה כאמור למשיבה ונרשמה על-שמה, ועוד קודם לכן התגוררו יחד במושב סמוך במשך כשנתיים.

5. בשנת 2017 נפרדו בני הזוג, ובהמשך לכך עזבה המשיבה את הדירה. בחודש אוקטובר 2018 הגישה המשיבה לבית המשפט לענייני משפחה תביעה נגד המערער לסילוק יד מהדירה ולתשלום דמי שימוש בגין המגורים בה (תלה"מ 33283-10-18); בחודש פברואר 2020 הגיש המערער תביעה נגד המשיבה לפירוק שיתוף בדירה (תלה"מ 30583-02-20), כמו גם תביעה כספית לפי חוק איסור לשון הרע, התשכ"ה–1965 (תלה"מ 30537-02-20); ובחודש אפריל 2020 הגישה המשיבה תביעת מזונות נגד המערער (תלה"מ 14485-04-20). הערעור שלפנינו ממוקד בשאלת הזכויות בדירה לפי הלכת השיתוף, ולפיכך הדיון שנערך בערכאות הקודמות ביתר הסוגיות שהעלו הצדדים בתביעותיהם יתואר להלן בקיצור נמרץ.

6. בתמצית, בתביעת המערער לפירוק שיתוף בדירה נטען כי הוא הבעלים של מחצית מהזכויות בדירה, מכוח הלכת השיתוף. המערער טען כי הצדדים היו ידועים בציבור וראו בדירה נכס משותף, וכי שניהם פעלו ותרמו להשבחתו. מנגד, המשיבה

טענה כי הצדדים שמרו על הפרדה רכושית ולא התכוונו ליצור שיתוף ברכוש, לרבות בדירה, אשר רשומה על שמה בלבד.

עיקרי פסק דינו של בית המשפט לענייני משפחה

7. בית המשפט לענייני משפחה קיבל את תביעת המערער, וקבע כי המערער הוא הבעלים של מחצית מהזכויות בדירה.

צוין כי אמנם הצדדים לא ניהלו חשבון בנק משותף באופן רשמי, אך נקבע כי הם התנהלו בשיתוף מתוך חשבון הבנק של המשיבה, ששימש כ"קופה רעיונית משותפת", וכי המערער הפקיד בו כספים מעת לעת לצורך תשלום ההוצאות המשותפות. נקבע כי לנוכח האמור, ובשים לב לפרק הזמן שבו קיימו הצדדים מערכת יחסים זוגית, שבמהלכה גרו יחד ונולדו להם שני ילדים, חלה על בני הזוג הלכת השיתוף.

בית המשפט לענייני משפחה דחה את טענת המשיבה, שלפיה הכספים שהפקיד המערער בחשבונה שימשו אך ורק להוצאות ספציפיות הנוגעות למשק הבית ולילדים, ולא לתשלום העלויות שהיו כרוכות במימוש זכות המשיבה לשיוך הדירה על שמה. נקבע כי אלמלא התרומה הכספית של המערער למשק הבית המשותף, לא הייתה למשיבה יכולת לשלם את התשלומים הנוגעים לשיוך הדירה כאמור, באופן שתומך בטענת המערער כי מימן תשלומים אלו. עוד נקבע כי חלק משמעותי משיפוץ הדירה, שנערך בשנת 2005, בוצע על-ידי המערער במו-ידיו, וכי השיפוץ מומן על-ידי שני בני הזוג. נקבע כי לנוכח האמור, הדירה היא בבחינת רכוש משותף לצדדים לפי הלכת השיתוף, וניתן צו לפירוק השיתוף בה.

8. לשלמות התמונה, יצוין כי בנוגע לתביעת המזונות, נקבע כי כל צד יישא בעלויות הכרוכות בצרכי הילדים בזמן שהותם עמו, וכי בכל הנוגע להוצאות החינוכיות והרפואיות של הילדים, המערער יישא ב-60% מהן, והמשיבה ב-40%. תביעת המערער לפי חוק איסור לשון הרע, שהוגשה בגין מכתב ששלחה המשיבה לקרובי משפחתו לאחר פרידת בני הזוג, נדחתה.

9. על פסק דין זה הגישה המשיבה ערעור לבית המשפט המחוזי, וטענה כי בני הזוג לא מקיימים את התנאים לתחולת הלכת השיתוף, ועל כן הזכויות בדירה שייכות רק לה. המשיבה הוסיפה וערערה על הקביעות בעניין המזונות, ואף המערער הגיש ערעור בנוגע לדחיית תביעתו לפי חוק איסור לשון הרע.

10. בית המשפט המחוזי (מפי השופט נ' סילמן, בהסכמת השופטת ע' אטיאס וכנגד דעתו החולקת של השופט ס' ג'יוסי) קיבל באופן חלקי את ערעור המשיבה בעניין הזכויות בדירה. נקבע כי אמנם הדירה נכללת בגדר הרכוש המשותף לצדדים לפי הלכת השיתוף, אך נפסק כי יש להוסיף ולקבוע מהו "היקף השיתוף", שבמקרים מסוימים עשוי להיות חלקי בלבד – בבחינת "שיתופיות מוחלשת" – כך שהרכוש המשותף יחולק בין הצדדים בחלקים שאינם שווים. הודגש, כי הלכת השיתוף נועדה "לבטא תחושת צדק", ומאחר שצדק אינו בינארי, הלכת השיתוף אינה מתמצה בשתי אפשרויות בלבד – שיתוף מלא בנכסים המשותפים או היעדר שיתוף.

11. בנסיבות המקרה דנן, נקבע כי יש להכיר בשיתוף חלקי בדירה לפי הלכת השיתוף. בעניין זה, צוין כי המגרש והדירה שויכו למשיבה עוד בחודש ספטמבר 2002, מכוח זכותה כחברת קיבוץ, ונקבע כי די בכך כדי להצדיק שיתוף חלקי בלבד בדירה. הודגש כי הקביעה האמורה תקפה בין אם בעת שיוך הדירה כאמור כבר החלה להירקם מערכת יחסים זוגית בין הצדדים, כטענת המערער, ובין אם לאו, כטענת המשיבה. בית המשפט הוסיף, כי הדירה הוערכה בחוות-דעת שמאי בשווי של 150,000 ש"ח, והמגרש – בשווי של 1.7 מיליון ש"ח. לפיכך, אף בהנחה שהמערער נשא, כטענתו, במלוא העלויות של שיפוץ הדירה ובתשלומים שהיו כרוכים בשיוך הדירה והמגרש כאמור, בסך 400,000 ש"ח, ספק אם יש בכך כדי להקנות לו מחצית מהזכויות בדירה ובמגרש. עוד צוין, כי בעוד שהמערער טען כי השקיע את הכנסותיו ברכישת הזכויות בדירה ובהשבחתה, הרי שבמועדים הרלוונטיים לכך היה המערער מצוי בהליך פשיטת רגל, כך שהכנסותיו היו אמורות להיכנס לקופת הכינוס. נקבע כי אף אם אין באמור כדי להקים נגד המערער "השתק מלא", יש בכך כדי "לכרסם בתחושת הצדק" ולספק "טעם להחלשת השיתופיות". לנוכח כל האמור, נקבע כי יש להכיר בשיתוף חלקי בלבד בדירה, כך שרבע מהזכויות בה שייכות למערער, ושלושה רבעים – למשיבה.

12. מנגד, השופט ג'יוסי סבר, בדעת מיעוט, כי יש לדחות את ערעור המשיבה לעניין הזכויות בדירה. השופט ג'יוסי הדגיש כי ככלל, שיתוף בין בני זוג הוא שוויוני; וכי התחשבנויות בנוגע לסכומים המדויקים שהוציא כל אחד מבני הזוג במסגרת החיים המשותפים, עלולות לפגוע ביסודות הקשר הזוגי. אשר לנסיבות המקרה דנן, השופט ג'יוסי סבר כי המערער עמד בנטל להוכיח שיתוף ביחס לדירה. צוין כי די בכך שתשלומי המערער היו "גורם בלעדיו אין" לרכישת הזכויות בדירה, כדי לקבוע שיתוף של הדירה

בין הצדדים בחלקים שווים; וכי מסקנה זו נובעת גם מקביעותיו הנוספות של בית המשפט לענייני משפחה. לדעת השופט ג'יוסי, ממצאי העובדה שקבע בית המשפט לענייני משפחה מלמדים כי הקשר בין בני הזוג לא היה "25% זוגיות, ולא זוגיות מוחלטת", כי אם "זוגיות ממשית, משותפת ובלתי מסויגת" (ראו עמ' 14 לפסק דינו של בית המשפט המחוזי).

13. לשלמות התמונה, יצוין כי בית המשפט המחוזי קיבל, פה אחד, את ערעורו של המערער על דחיית תביעתו לפי חוק איסור לשון הרע, ודחה את ערעור המשיבה בסוגיית המזונות.

14. מכאן הערעור שלפנינו, אשר עניינו, כאמור, בשאלת הזכויות בדירה, ובפרט – בשאלה אם ניתן לחלק את הזכויות בדירה בחלקים שאינם שווים, בהינתן שהדירה היא רכוש משותף של הצדדים לפי הלכת השיתוף.

תמצית טענות הצדדים

15. המערער טוען, כי חלוקת רכוש משותף לבני זוג לפי הלכת השיתוף צריכה להיעשות באופן שוויוני, ללא עריכת חישובים לגבי תרומתו של כל אחד מהצדדים לצבירת הרכוש. אשר לנסיבות המקרה דנן, נטען כי עסקינן בזוגיות שיתופית, לרבות בנוגע לרכישת הזכויות בדירה, באופן שמצדיק לראותה כנכס משותף לצדדים באופן שוויוני. עוד נטען, בין היתר, כי אין בעובדה שהמערער ניהל הליך פשיטת רגל במועדים הרלוונטיים כדי להצדיק "שיתוף מוחלש" ביחס לדירה; וכי המשיבה כלל לא טענה לפני בית המשפט המחוזי שיש לחלק את הזכויות בדירה בחלקים שאינם שווים.

16. מנגד, לטענת המשיבה, דין הערעור להידחות. המשיבה טוענת כי שיקולי צדק ושכל ישר עשויים להצדיק חלוקת רכוש משותף לפי הלכת השיתוף ביחס שאינו שוויוני; וכי חלוקה כאמור מוצדקת אף בהיקש מחוק יחסי ממון בין בני זוג, התשל"ג–1973 (להלן: חוק יחסי ממון או החוק). ביחס לנסיבות המקרה נטען, בין היתר, כי יש ליתן משקל לעובדה שבני הזוג בחרו שלא להינשא; כי שיפוץ הדירה מומן מחשבון הבנק של המשיבה; וכי טענת המערער, שלפיה מימן את עלויות השיפוץ ואת עלויות שיוך הדירה, לא גובתה בראיות.

17. כאמור, הערעור שלפנינו מעורר את השאלה, אם רכוש משותף של בני זוג מכוח הלכת השיתוף ניתן לחלוקה ביניהם בחלקים שאינם שווים. ובמילים אחרות – האם לאחר קביעה בדבר זהות הרכוש המשותף של הצדדים לפי הלכת השיתוף, יש להוסיף ולקבוע את "היקף השיתוף" ברכוש המשותף, בהתאם לנסיבות המקרה.

18. אקדים ואומר, כי אני סבורה שיש להשיב על שאלה זו בשלילה. כפי שיבואר להלן, בבסיס הלכת השיתוף, כפי שהשתרשה בפסיקה ענפה בנדון, עומדת ההנחה כי חיי הזוגיות יוצרים שותפות רכושית-קניינית, שוויונית ומיידית, כבר במהלך חיי הזוגיות. זאת, לנוכח טיב הזכויות שנוצרות מכוחה של השותפות כאמור והיסודות שעליהם היא מושתתת. חריגה מחלוקה שוויונית, לנוכח טיב הזכויות האמורות ומועד התגבשותן, יכולה להתבצע רק מכוח הוראה מפורשת בחקיקה, שאינה קיימת בענייננו.

זה העיקר, וכעת אפרט.

הלכת השיתוף – מהותה, יסודותיה והזכויות שנוצרות מכוחה

19. הלכת השיתוף מוכרת במשפט הישראלי (כמו גם בשיטות משפט אחרות, כפי שנראה להלן) מזה עשרות שנים, והיא מבוססת על המאפיינים המיוחדים של מערכת יחסים זוגית (רע"א 8791/00 שלם נ' טווניקו בע"מ, פ"ד סב(1) 165, פס' 7 (2006) (להלן: עניין שלם); לניצני הלכה זו ראו: ע"א 300/64 ברגר נ' מנהל מס עזבון, פ"ד יט(2) 240 (1965); ע"א 253/65 בריקר נ' בריקר, פ"ד כ(1) 589 (1966); ע"א 135/68 בראלי נ' מנהל מס עזבון, פ"ד כג(1) 393 (1969)). תחולתה של הלכה זו אינה מותנית בנישואין, והיא חלה גם על בני זוג אשר חיים יחד כ"ידועים בציבור" (ע"א 52/80 שחר נ' פרידמן, פ"ד לח(1) 443 (1984)).

20. בעיקרו של דבר, הלכת השיתוף קובעת חזקה בנוגע לבני זוג אשר חיים יחד ומקיימים משק בית משותף, שלפיה הרכוש שנצבר במהלך חייהם המשותפים הוא רכושם המשותף, אשר שייך לשניהם בחלקים שווים; בהיעדר ראיות ברורות לכך שהתגבשה ביניהם כוונה אחרת (ראו, למשל: בג"ץ 1000/92 בבלי נ' בית הדין הרבני הגדול, פ"ד מח(2) 221, 252 (1994); דוד מינץ "השותפות הנישואית והערבות ההדדית בין בני זוג בפשיטת רגל – עיון מחודש" דין ודברים ט(1) 105, עמ' 114–115 (2015) (להלן: מינץ "השותפות הנישואית")). בנסיבות מסוימות, גם נכסים שלא נצברו במלואם

במהלך החיים הזוגיים עשויים להיכלל בגדר הרכוש המשותף לצדדים לפי הלכת השיתוף. בעניין זה נפסק כי "חזקת השיתוף היא ביטוי לאורח החיים הבין-אישי הנוצר לפי תפיסותינו ביחסים בין בני-זוג המקיימים משק בית משותף ומשלבים מאמציהם לכדי מערכת מאוחדת [...] ברבות השנים נעלמים תחומי הפרדה, והנכסים – יהא מקורם אשר יהא – הופכים 'לבשר אחד'" (ע"א 806/93 הדרי נ' הדרי, פ"ד מח(3) 685, פס' 6 לפסק דינו של הנשיא מ' שמגר (1994) (להלן: עניין הדרי); ראו גם: ע"א 2280/91 אבולוף נ' אבולוף, פ"ד מז(5) 596 (1993) (להלן: עניין אבולוף); דנג"ץ 8537/18 פלונית נ' בית הדין הרבני הגדול בירושלים, פס' 27 לפסק דינה של הנשיאה א' חיות (24.6.2021) (להלן: דנג"ץ פלונית); עניין שלם, פס' 8; ע"א 1915/91 יעקובי נ' יעקובי, פ"ד מט(3) 529, פס' 2 לפסק דינו של השופט צ' א' טל (1995) (להלן: עניין יעקובי); ע"א 595/69 אפטה נ' אפטה, פ"ד כה(1) 566, 561 (1971) (להלן: עניין אפטה)).

21. בראשית צמיחתה התבססה הלכת השיתוף על הנחה שלפיה בני זוג, אשר בחרו לחיות יחד ולקיים משק בית משותף, מעוניינים לחלק ביניהם את רכושם "שווה בשווה" (ראו, למשל: עניין אפטה, עמ' 566). במרוצת השנים נפסק כי הלכת השיתוף מבוססת בעיקרה על רציונל של "מאמץ משותף", שביסודו תפיסה שלפיה בני זוג תורמים באופן שוויוני לרווחת המשפחה, באופן שמצדיק להחיל על רכושם משטר של שיתוף ולחלקו "שווה בשווה" (עניין שלם, פס' 9; כן ראו והשוו: AM. LAW INST., PRINCIPLES OF THE LAW OF FAMILY DISSOLUTION: ANALYSIS AND RECOMMENDATIONS, p. 735 (2002) (להלן: ALI)). רציונל זה נשען על הרעיון שלפיו "גם אם פועלים בני הזוג באתרים שונים, תרומתם לתא המשפחתי, על דרך הכלל, שווה. קשר זוגי אינו נסב – ולא ראוי שייסוב – על התחשבות בגין ה'השקעה' שהשקיע כל אחד מבני הזוג וה'תשואה' הכספית שזו הניבה" (בע"מ 4623/04 פלוני נ' פלוני, פס' 9 לפסק דינו של המשנה לנשיאה א' ריבלין (26.8.2007) (להלן: בע"מ 4623/04); ראו גם, לדוגמא: עניין שלם, פס' 8 ו-11). הלכת השיתוף אינה מבוססת אפוא על ניסיונות לאמוד בערכים כספיים את תרומתו של כל אחד מבני הזוג לתא המשפחתי, ובכלל זה, לרכישת הנכסים (ראו, למשל: ע"א 370/87 עיזבון מדג'ר נ' עיזבון מדג'ר, פ"ד מד(1) 99 (1989)). מעבר לקושי המעשי לעשות כן בנוגע להתנהלות בני הזוג במערכת המשפחתית – דוגמת גידול ילדים, ביצוע מטלות הבית ודאגה לרווחת המשפחה – הדבר נעוץ בשאיפה למנוע פנקסנות והתחשבות בין בני זוג, שיש בהן כדי לפגוע במרקם המשפחתי (להרחבה על אודות היסודות להלכת השיתוף ועל ההתפתחויות שחלו בפסיקה בעניין זה ראו: שחר ליפשיץ השיתוף הזוגי 117-143 (2016) (להלן: ליפשיץ)).

22. לצד זאת, חשוב להדגיש כי הלכת השיתוף מעניקה גם משקל לאוטונומיה של כל אחד מבני הזוג, ובתוך כך אינה שוללת את יכולתם לקבוע תנאים בהסכם ממון באשר למשטר הרכושי שיחול בעניינם (ראו, למשל: ע"א 4374/98 עצמון נ' עו"ד רפ, פס' 10 לפסק דינו של השופט א' ריבלין (13.11.2002); עניין הדרי, עמ' 693).

23. לנוכח יסודות רעיוניים אלו, החלת הלכת השיתוף מותנית, בעיקרו של דבר, בהוכחת קיומם של אורח חיים זוגי ומאמץ משותף של בני הזוג. כך, מדגישים מבחנים אלו את אופייה הערכי-נורמטיבי של הלכת השיתוף (ע"א 7750/10 בן גיא נ' הכשרת היישוב ביטוח בע"מ, פס' 27 לפסק דינו של השופט י' עמית (11.8.2011) (להלן: עניין בן גיא); בע"מ 4623/04, פס' 10 לפסק דינו של המשנה לנשיאה ריבלין; עניין יעקובי, פס' 2 לפסק דינו של השופט טל). לצד זאת, גם כאשר חלה הלכת השיתוף, ניתן לסתור את חזקת השיתוף ביחס לנכס מסוים, ועל בן הזוג שטוען להיעדר שיתוף באותו נכס להוכיח כי בנסיבות העניין, מדובר בנכס שנמצא בבעלותו הבלעדית (ראו, למשל: רע"א 964/92 אורון נ' אורון, פ"ד מז(3) 758, 763–764 (1993); עניין אבולוף, עמ' 600; עניין יעקובי, פס' 2 לפסק דינו של השופט טל). בתוך כך, הלכה עמנו כי דירת המגורים היא "גולת הכותרת" של השיתוף, בהיותה הנכס המשפחתי המובהק ביותר. לפיכך, נדרשת עמידה ברף ראייתי נמוך יחסית לצורך הכללת דירת מגורים ברכוש המשותף של הצדדים לפי הלכת השיתוף. זאת, במיוחד כשמדובר בנכס העיקרי של המשפחה, ואף אם הדירה הייתה בבעלות אחד מבני הזוג טרם תחילת היחסים הזוגיים (ראו, למשל: ע"א 1937/92 קוטלר נ' קוטלר, פ"ד מט(2) 233, 242–243 (1995) (להלן: עניין קוטלר); דנג"ץ פלוניתי, פס' 33 לפסק דינה של הנשיאה חיות; עניין הדרי, פס' 4–5 לפסק דינו של הנשיא שמגר; רע"א 8672/00 אבו רומי נ' אבו רומי, פ"ד נו(6) 175, 183 (2002) (להלן: עניין אבו רומי)).

24. אשר למהות הזכויות שבהן עוסקת הלכת השיתוף, נפסק כי בין בני הזוג נוצרת שותפות רכושית-קניינית, שוויונית ומיידית, כבר במהלך חיי הזוגיות (ראו, למשל: דנג"ץ פלוניתי, פס' 27 לפסק דינה של הנשיאה חיות; עניין יעקובי, פס' 1 ו-7 לפסק דינו של השופט טל). כך, נקבע כי המאמץ המשותף של בני הזוג מוביל לכך ש"זכות או חובה, הנתונה על פי הדין הכללי בידי בן זוג אחד – כגון שהוא קנה מצד שלישי מקרקעין, מיטלטלין או זכויות – מועברת במחציתה לבן הזוג השני. העברה זו נעשית בדרכי העברה הרגילות של המשפט הפרטי" (עניין שלם, פס' 20, ההדגשה הוספה – י"ו; יוער כי ביחס לנכסי מקרקעין, לבן הזוג השני מועברת זכות "מעין-קניינית", ולהרחבה בנושא ראו שם, פס' 23). בפסיקה הודגש, כי בנוגע לנכסים משפחתיים מובהקים, ובמרכזם, כאמור, דירת המגורים המשפחתית, השיתוף במחצית הזכויות בנכס מתגבש עם התמלאות

התנאים לתחולת הלכת השיתוף, ואז "יש לראות כל אחד מבני הזוג כבעל זכויות במחצית הדירה" (שם, פס' 31; ההדגשה הוספה – י"ו). [יצוין, כי השיתוף ביתר הנכסים, לרבות חובותיהם של מי מבני הזוג, מתגבש רק ב"מועד קריטי" בזוגיות, כמו מוות של אחד מבני הזוג או כאשר קיומה התקין של הזוגיות ניצב בפני סכנה משמעותית (שם, פס' 28–30. ראו עוד: מינץ "השותפות הנישואית", עמ' 123–125)].

25. סיכום ביניים: הלכת השיתוף קובעת כי בני זוג אשר מקיימים אורח חיים זוגי ופועלים במאמץ משותף, חזקה כי רכושם משותף להם "שווה בשווה". חזקה זו חלה במיוחד על נכסים שהושגו במהלך חיי הזוגיות, אך בנסיבות מסוימות עשויה לחול גם על נכסים שאינם כאלה. גם כשחלה החזקה האמורה, ניתן להוכיח כי נכס מסוים אינו משותף לצדדים. הלכת השיתוף עניינה שותפות קניינית, שוויונית ומיידית בנכסים הנדונים; משמעותה היא שזכות, אשר נתונה לפי הדין הכללי לאחד מבני הזוג, מועברת במחציתה לבן הזוג השני, כבר במהלך הקשר הזוגי. ביסודה של ההלכה האמורה מושתתת, בעיקרו של דבר, תפיסה ערכית-נורמטיבית, שלפיה בני זוג שפועלים במאמץ משותף תורמים באופן שוויוני לרווחת המשפחה, ואין לאמוד את השקעתם במונחים כספיים.

26. בראי האמור, אפנה עתה לדון ולהכריע בשאלה שלפנינו, אם רכוש משותף לבני זוג לפי הלכת השיתוף, ניתן לחלוקה ביניהם בחלקים שאינם שווים.

על חלוקת רכוש שאינה שוויונית

א. הלכת השיתוף – מהות הזכויות

27. כפי שראינו, חלוקה לא שוויונית של רכוש בני הזוג, שחלה לגביו הלכת השיתוף, אינה מתיישבת עם מהותן וטיבן של הזכויות על-פי הלכה זו. כמבואר לעיל, משמעות תחולתה של הלכת השיתוף היא שותפות קניינית, שוויונית ומיידית בין בני הזוג בנכסים המשותפים; כך שזכות קניינית (או מעין-קניינית), אשר נתונה לפי הדין הכללי לבן זוג אחד, מועברת – במחציתה – לבן הזוג השני, כבר במהלך חיי הזוגיות ומכוחם. מכאן נובע, כי קביעה בדיעבד, לאחר הפירוד, שלפיה הנכס המשותף יחולק בין בני הזוג בחלקים שאינם שווים, לאחר שהזכויות בנכס כבר הוקנו להם, פוגעת בקניינו של בן הזוג שנגרע חלקו. כידוע, פגיעה בזכות קניינית – שהיא זכות חוקתית – אינה יכולה לעמוד בהיעדר הוראה בחוק המאפשרת לעשות כן (ראו: סעיפים 3 ו-8 לחוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו) – הוראה שאיננה קיימת בדין הישראלי [ראו לעניין זה גם: שאול שוחט

"הלכת השיתוף – מחלוקה שווה לשוויוניות בחלוקה" ספר שמגר – מאמרים, חלק ג 731, 739, 741 (2003), שם מדגיש המחבר כי "זכותו של בן הזוג בנכסי בן זוגו האחר מכוח הלכת השיתוף הנה זכות קניינית הניתנת למימוש. אין מדובר בזכותו של בן הזוג לאיזון, ששם יכול הוא להיעשות שלא בחלקים שווים. זכות קניינית תחולק שווה בשווה, בחלקים שווים". לנוכח האמור מודגש שם כי חלוקת הרכוש המשותף, כך ש"השוויון ייעשה לא בחלוקה שווה של הנכסים אלא חלוקת הנכסים תיעשה באופן שיקנה שוויון הזדמנויות לכל אחד מבני הזוג לבנות את עתידו", היא בגדר "פתרון [...] בעייתי משום שהוא נוגד את הבסיס הרעיוני של הלכת השיתוף"; כן ראו והשוו: דנג"ץ פלונית, פס' 37–35 לפסק דינה של הנשיאה חיות].

אם כן, כאשר נקבע כי חלה על הצדדים הלכת השיתוף ביחס לנכס מסוים, משמעות הדבר היא כי זכויותיהם בנכס שוות. סטייה מכך, בהיעדר הוראה מפורשת בחוק, פוגעת בזכויותיהם הקנייניות.

ב. הרציונלים בבסיס הלכת השיתוף

28. מעבר לאמור לעיל, חלוקה לא שוויונית של רכוש בני הזוג שחלה עליהם הלכת השיתוף, לא זו בלבד שפוגעת בזכויות קנייניות, אלא אף אינה מתיישבת עם הרציונלים שעליהם מבוססת הלכת השיתוף. אסביר.

כפי שצוין לעיל, הלכת השיתוף מושתתת, בעיקרו של דבר, על רציונל שלפיו בני זוג – אשר מקיימים מערכת יחסים זוגית, ופועלים במאמץ משותף במסגרת המשפחתית – תורמים באורח שוויוני לתא המשפחתי, באופן שמוביל לכך שרכושם המשותף שייך לשניהם בחלקים שווים. בבסיס רציונל זה מונחת תפיסה, שלפיה ערכן של פעילויות בתא המשפחתי שאינן ניתנות לאומדן כספי מדויק – דוגמת טיפול בילדים – שווה לערכן של פעילויות אשר ניתנות לכימות כספי, דוגמת פרנסת המשפחה (ראו לעניין זה גם: ALI, עמ' 735–736). בין היתר, הרציונל הנדון תורם לבריאות התא המשפחתי, בהיותו שולל מבני הזוג תמריץ להתחשבן ביניהם בנוגע לתרומה של כל אחד מהם לרווחת המשפחה ולמערך הנכסים המשפחתי.

29. גישה שלפיה ניתן לחלק את הנכסים המשותפים לבני הזוג ביחס שאינו שוויוני, שייקבע בכל מקרה ומקרה בהתאם ל"תחושת הצדק", תחתור תחת הרציונל האמור. הגישה הנדונה צפויה להוביל לכך שחלוקת הנכסים תיעשה ביחס שהולם את התרומה הלכאורית של כל אחד מהצדדים לצבירתם (והדבר משתקף באופן מובהק בנימוקי בית

המשפט המחוזי בענייננו, לקביעתו שלפיה יש לייחס למערער רק רבע מהזכויות בדירה, אף-על-פי שמדובר בנכס משותף. כמפורט לעיל, בקביעה זו הסתמך בית המשפט המחוזי על שווי המגרש והדירה ועל גובה הסכום הנטען שהשקיע המערער בהם). ואולם, חלוקת נכסים משותפים בגישה האמורה תערער את התפיסה הערכית-נורמטיבית, שלפיה בני זוג שפועלים במאמץ משותף לקיום התא המשפחתי תורמים לו במידה שווה. בין היתר, היא עלולה להוביל לכך שבן הזוג "הביתי", שפעמים רבות מקריב פוטנציאל לפיתוח קריירה לטובת גידול הילדים וביצוע עבודות הבית, ימצא עצמו בדיעבד עם חלק קטן יותר מהנכס, משלא יהיה באפשרותו להוכיח כי תרם, במונחים כספיים, לצבירתו (ראו גם: ALI, עמ' 735–736). זאת, כאמור, בניגוד מובהק לאדנים שעליהם מושתתת הלכת השיתוף.

30. בהמשך לאמור, גישה שלפיה בית המשפט מחלק את הזכויות בנכס משותף מ"שיקולי צדק" שונים, בהתאם לנסיבות המקרה, תוביל לחוסר ודאות של בני הזוג לכתחילה, ביחס לשאלה מה ייקבע בדיעבד ביחס לזכויותיהם ברכוש המשותף. מעבר לקשיים אשר מובנים בכלל כלל משפטי שיוצר חוסר ודאות, בענייננו, צפוי הדבר לתמרץ את הצדדים להתחשבן ביניהם, כבר במהלך מערכת היחסים הזוגית, בנוגע למידת השקעתם ותרומתם לתא המשפחתי ולנכסיו. כמובהר לעיל, התחשבות כאמור היא עניין שראוי להימנע ממנו, בשל פגיעתו במרקם הזוגי והמשפחתי; והיא חותרת תחת הרציונל העיקרי המונח ביסוד הלכת השיתוף.

31. אם כן, חלוקת נכס משותף לבני זוג לפי הלכת השיתוף בחלקים שאינם שווים, אינה מתיישבת אף עם הרציונלים של הלכת השיתוף.

כפי שנראה להלן, מסקנה זו עולה בקנה אחד עם ההסדרים המשפטיים הנוהגים בסוגיה הנדונה במדינות הים.

הלכת השיתוף – משפט משווה

32. בחלק משיטות המשפט הזרות מוכר משטר שיתוף זוגי של "Community Property". לפי משטר זה – בדומה להלכת השיתוף הנהוגה בשיטת המשפט בישראל – רכוש שנצבר על-ידי בני הזוג במהלך מערכת היחסים הזוגית הוא רכושם המשותף. וזאת, אף אם נרשם על שם אחד מבני הזוג (ראו, למשל: PAUL M. KURTZ, IRA MARK ELLMAN, KAREN CZAPANSKIY, LOIS A. WEITHORN, BRIAN BIX & MAXINE

: (להלן) EICHNER, FAMILY LAW: CASES, TEXT, PROBLEMS, p. 322 (2010)
 : ((ELLMAN et al.)). כך, נוצרת בין בני הזוג שותפות קניינית, מיידית ושוויונית בנכס:

"Under the community property regime, **each spouse has a present, vested one-half interest in all property acquired during the marriage.** Throughout the marriage, community property is distinguished from "separate property," acquired by either spouse either before the marriage, or during the marriage by gift, bequest or devise. Community property regimes sometimes refer to the marriage itself as a community or "partnership." [...] Therefore, during the marriage, neither spouse may dispose of community property without the consent of his or her spouse" (ABRAMS, DOUGLAS E., NAOMI CAHN, CATHERINE J. ROSS & DAVID D. MEYER, CONTEMPORARY FAMILY LAW (2006) : (להלן) (ABRAMS et. al ; י"ו – הוספה הודגשה)).

[ראו גם : PIOTR FIEDORCZYK & M. ANTOKOLSKAIA, HARMONISATION OF FAMILY LAW IN EUROPE: A HISTORICAL PERSPECTIVE, A TALE OF TWO ELLMAN et ; (FAMILY LAW IN EUROPE : (להלן) MILLENNIA, pp. 455–467 (2008) .al, עמ' 318–324].

33. אם כן, לפי הסדר שיתוף מהסוג האמור, רכוש שנצבר במהלך היחסים הזוגיים הוא בבעלות משותפת ושוויונית של שני בני הזוג. לפיכך, אם כלל החלוקה של הרכוש המשותף מוכתב רק לפי זכויותיהם בו, על החלוקה להיות בהכרח שוויונית:

"In community-property states, property acquired by the labor of either spouse during the marriage, called "marital labor," is community property owned by both spouses equally, while property acquired through gift or inheritance, or owned before marriage, is the separate property of that spouse. **A community-property state that relies entirely on ownership rights in dividing property at divorce, and excludes consideration of overriding equitable claims, applies an invariable rule of equal division to all community property, while allocating all separate property to the respective spousal owner**" (ALI, pp. 646–647; (ההודגשה הוספה – י"ו)).

34. בתוך כך, הסדר של Community Property נהוג, בין השאר, בתשע מדינות בארצות הברית. בשלוש מתוכן – קליפורניה, לואיזיאנה וניו-מקסיקו – החוק מורה כי על בית המשפט לחלק את הרכוש המשותף באופן שוויוני ואינו מסמיך אותו לסטות מחלוקה שוויונית בשל שיקולי הוגנות (Equity). לפיכך, בשלוש מדינות אלו רכוש משותף לבני זוג יחולק ביניהם באופן שוויוני ("Equal Division"); וראו: CAL. FAM. CODE §2550 (קליפורניה); LA. STAT. ANN. §9:2801A(4) (לואיזיאנה); Otto v. Otto, 80 N.M. 331, 332, 455 P.2d 642, 643 (1969) (ניו-מקסיקו). כן ראו: ABRAMS et. al, עמ' 461, ה"ש 2; ALI, עמ' 733).

לעומת זאת, בשש המדינות האחרות כאמור – אריזונה, אידהו, נבדה, טקסס, וושינגטון וויסקונסין – בית המשפט מוסמך לפי חוק לחרוג, בנסיבות מסוימות, מחלוקה שוויונית של הרכוש המשותף, בעיקר משיקולי הוגנות ("Equitable Distribution"); ראו: LESLIE JOAN HARRIS, JUNE R. CARBONE, LEE E. TEITELBAUM & RACHEL ABRAMS et. al; REBOUCHÉ, FAMILY LAW, p. 306 (6th ed., 2018); Idaho Code Section 32-712(1)(a) (אידהו); 2-1; TEX. FAM. CODE ANN. § 7.001 (נבדה); NEV. REV. STAT. § 125.150 (2022) (וכן, מני רבים: Matter ;Debrock v. Debrock, WL 17970214, at 12 (Tex. App. 2022); of Marriage of Stallworth WL 1457530, at 2–4, 8 (Tex. App. 2023) (טקסס); Peste v. Peste, 1 Wash. App. 19, 22, ; WASH. REV. CODE § 26.09.080 (2022) (ווישינגטון); 459 P.2d 70, 74 (1969) (וויסקונסין); 766.31(3), 766.75, ; WIS. STAT. ANN. §§ 766.31(3), 766.75, ; 767.61(3) (וויסקונסין)).

ואכן, הפסיקה בארה"ב הדגישה כי חלוקה לא שוויונית של רכוש משותף במשטר של Community Property, פוגעת בזכות החוקתית לקניין של מי מבני הזוג, וכי לא ניתן לבצע אלא לפי הסמכה בחוק (ראו, למשל: Hatch v. Hatch, 113 Ariz. 130, 135, 547 P.2d 1044, 1047–1048 (1976)).

35. למעלה מכך, יצוין, כי בארצות הברית נמתחה ביקורת על מדינות ה-Community Property אשר קיימת בהן הסמכה בחוק לסטות מחלוקה שוויונית, שכן סטייה כאמור אינה עולה בקנה אחד עם הרציונלים אשר פורטו מעלה, ומשום שחלוקה שוויונית היא החלופה ההולמת את יסוד השיטה (ראו: ALI, עמ' 734–737).

36. משטר של Community Property, אשר כאמור מחיל זכויות קנייניות באופן שווה ומיידי, מתקיים אף במדינות נוספות. כך, בצרפת, מוכרים הצדדים כבעלי הרכוש

המשותף באופן מיידי – כבר במהלך הנישואין; ומוטלות על כל אחד מהם בנפרד זכויות וחובות ביחס לרכוש המשותף וניהולו (ראו: Code civil [C. civ.] [Civil Code] art. 1400–1401, 1421–1440 (Fr.) FAMILY LAW IN EUROPE; עמ' 456–458; עניין יעקובי, פס' 13 לפסק דינה של השופטת שטרסברג-כהן. לעמדה פרשנית אחרת ראו: שם, פס' 6 לפסק דינו של השופט טל). בעת הגירושין, על בית המשפט, ככלל, לחלק את הרכוש המשותף באופן שווה בין הצדדים (ראו: CCF, סעיף 1475; FAMILY LAW IN EUROPE, עמ' 457; MARY ANN GLENDON, THE TRANSFORMATION OF FAMILY LAW: STATE, LAW, AND FAMILY IN THE UNITED STATES AND WESTERN EUROPE, pp. 207–208 (1989)).

באופן דומה, גם בדרום אפריקה מוחל משטר של Community Property, אשר בגדרו לצדדים, במהלך חיי הנישואין, זכויות שוות בנכס המשותף (המכונה "joint estate"). ראו: § 1, 14 of 1984 Matrimonial Property Act (להלן: *Du Plessis v Pienaar* [2002] ZASCA 163; [2002]; (Matrimonial Property Act Madelene De Jong and para. 1 (S. Afr.) 4 All SA 311 (SCA) להרחבה ראו: Walter Pintens, *Default matrimonial property regimes and the principles of European family law—a European–South African comparison (part 2)*, S. Afr. Law J. 551 (2015) (להלן: De Jong & Pintens)). ההשלכה הטבעית של הקניית זכויות אלו, היא שבתום הקשר הזוגי, יחולק הרכוש המשותף באופן שוויוני, למעט במקרים חריגים שבהם בית המשפט מוסמך מכוח החוק לסטות מחלוקה זו (ראו: Divorce Act 70 of 1979 § 9 (b)(9)15; סעיפים 19-ו ל-Matrimonial Property Act); כן, יצוין כי לבית המשפט סמכות, נוכח בקשת אחד מבני הזוג, לבצע את חלוקת הרכוש השוויונית אף טרם פקיעת הנישואין; ומוסמך בהוראה מפורשת בחוק לחרוג מחלוקה זו בשם שיקולי צדק (ראו: שם, סעיף 20(1)).

37. נמצאנו למדים אפוא, כי במשטר חלוקת רכוש בין בני זוג של Community Property, אשר קובע שיתוף קנייני, שוויוני ומיידי, לא ניתן לחלק את הרכוש המשותף חלוקה שאינה שווה, אלא לפי הסמכה מפורשת בחוק.

חלוקת רכוש משותף לפי הלכת השיתוף – סיכום

38. גישה שלפיה ניתן לחלק רכוש משותף בין בני זוג לפי הלכת השיתוף בחלקים שאינם שווים, אינה מתיישבת עם מהות הזכויות מכוח הלכת השיתוף ועם התפיסה

שבבסיס הלכה זו, שלפיה בני זוג הפועלים במאמץ משותף תורמים באופן שוויוני לתא המשפחתי. יישום גישה זו אף ייצור חוסר ודאות בקרב בני זוג בשאלת זכויותיהם ברכוש המשותף; ויוביל להתחשבנויות ביניהם במהלך מערכת היחסים הזוגית, שתפגע במרקם המשפחתי. זאת ועוד, הלכת השיתוף קובעת שיתוף קנייני, שוויוני ומיידני בין בני זוג, כך שלא ניתן לחלק את רכושם המשותף באופן לא שוויוני, אלא לפי הוראה בחוק, שאינה קיימת בדין הישראלי.

בין ענייננו לבין סעיף 8(2) לחוק יחסי ממון

39. המשיבה טוענת, כאמור, כי חלוקת רכוש משותף לבני זוג לפי הלכת השיתוף בחלקים שאינם שווים עשויה להיות מוצדקת, וזאת בהיקש מסעיף 8(2) לחוק יחסי ממון. סעיף זה מסמיך את בית המשפט לקבוע, בנסיבות מיוחדות, כי איזון שווי הנכסים של בני הזוג לפי החוק לא יהיה "מחצה על מחצה", אלא לפי יחס אחר שייקבע.

40. אין בטענה זו כדי לסייע למשיבה. ראשית יודגש, כי סעיף 8(2) לחוק יחסי ממון אינו נוגע לחלוקת רכוש לפי הלכת השיתוף, ותחולתו מתמצה בהסדר הקבוע בחוק זה. ממילא, אין בכוחו של סעיף 8(2) לחוק כדי לשמש מקור בדין המתיר לקבוע חלוקה לא שוויונית בין בני זוג שחלה לגביהם הלכת השיתוף.

שנית, ובבחינת למעלה מן הצורך, להלן אבהיר כי חוק יחסי ממון קובע הסדר שונה בתכלית מההסדר שקובעת הלכת השיתוף, ואף בשל כך לא ניתן להקיש לענייננו מסעיף 8(2) לחוק.

41. חוק יחסי ממון נחקק בשנת 1973, על רקע צמיחתה של הלכת השיתוף בשנות ה-60 של המאה הקודמת (להלן: החוק) (ראו: דברי ההסבר להצעת חוק יחסי ממון בין בני זוג, התשכ"ט-1969, ה"ח 849, עמ' 332) (להלן: הצעת החוק)). החוק, כשמו כן הוא, נועד להסדיר את יחסי הממון בין בני זוג; הוא חל רק על מי שנישאו החל מיום 1.1.1974 (סעיף 19 לחוק); והוא מאפשר לזוגות נשואים כאמור להתנות בהסכם ממון על ההסדר הקבוע בחוק (ראו: סעיפים 1-3 לחוק והתנאים המפורטים שם).

42. בשונה מהלכת השיתוף, חוק יחסי ממון קובע הסדר, שלפיו במשך הנישואין חלה הפרדה קניינית בין נכסי בני הזוג אשר רשומים על שם כל אחד מהם (סעיף 4 לחוק). לצד זאת, נקבע בחוק מנגנון של "איזון משאבים", אשר לפיו עם התרת הנישואין או פקיעתם "זכאי כל אחד מבני הזוג למחצית שווים של כלל נכסי בני הזוג" (סעיף 5 לחוק);

ההדגשה הוספה – י"ו), וזאת למעט נכסים מסוגים המנויים בסעיף זה. מנגנון איזון המשאבים שבחוק הוא בגדר "חיוב אובליגטורי שאינו משנה את הזכויות הקניניות של בני הזוג בנכסיהם – לאזן ביניהם, חלק כחלק, את שוויים של נכסי שניהם על ידי תשלום ההפרש, אם ישנו" (דברי ההסבר להצעת החוק, עמ' 332; ההדגשה הוספה – י"ו). על ההבדלים המהותיים בין הלכת השיתוף לבין המנגנון שבחוק, עמד, בין היתר, השופט טל בעניין יעקובי:

"הילכת השיתוף גורסת שיתוף קנייני מידי בין בני הזוג בכל נכס משעת קניינו, ואילו איזון המשאבים שבחוק דוחה את השיתוף עד שעת פקיעת הנישואין, והשיתוף אז אינו קנייני אלא מטיל תשלומי איזון בין בני הזוג" (שם, פס' 1).

43. במסגרת מנגנון איזון המשאבים כאמור, סעיף 8 לחוק מקנה לבית המשפט "סמכויות מיוחדות", כדלקמן:

8. ראה בית המשפט או בית הדין נסיבות מיוחדות המצדיקות זאת, רשאי הוא, לבקשת אחד מבני הזוג – אם לא נפסק בדבר יחסי הממון בפסק דין להתרת נישואין – לעשות אחת או יותר מאלה במסגרת איזון המשאבים:

(1) לקבוע נכסים נוספים על המפורטים בסעיף 5 ששוויים לא יאוזן בין בני הזוג;

(2) לקבוע שאיזון שווי הנכסים, כולם או מקצתם, לא יהיה מחצה על מחצה, אלא לפי יחס אחר שיקבע בהתחשב, בין השאר, בנכסים עתידיים, לרבות בכושר ההשתכרות של כל אחד מבני הזוג;

(3) לקבוע שאיזון שווי הנכסים, כולם או מקצתם, לא יהיה לפי שוויים במועד איזון המשאבים, אלא לפי שוויים במועד מוקדם יותר שיקבע;

(4) לקבוע שאיזון המשאבים לא יתייחס לנכסים שהיו לבני הזוג במועד איזון המשאבים אלא לנכסים שהיו להם במועד מוקדם יותר שיקבע (ההדגשה הוספה – י"ו).

44. כאמור, המשיבה טוענת כי יש להקיש לענייננו מהוראת סעיף 8(2) לחוק, ולקבוע כי בנסיבות מסוימות ניתן לחלק רכוש משותף לבני זוג לפי הלכת השיתוף, חלוקה שאינה שוויונית.

ואולם, כאמור, אין מקום להיקש זה.

כמובהר לעיל, במסגרת הלכת השיתוף, חלוקת רכוש משותף לבני זוג בחלקים שאינם שווים פוגעת בזכות הקניין של אחד מבני הזוג; והכשרת פגיעה כאמור מותנית

בהסמכה חוקית לעשות כן, שאינה קיימת בדין הישראלי. לעומת זאת, שונה המצב בכל הנוגע לסמכות בית המשפט לפי סעיף 8(2) לחוק, לקבוע כי איזון המשאבים בין בני הזוג ייעשה ביחס שאינו מחצה על מחצה. מעבר לכך שבית המשפט מוסמך לפי חוק לבצע איזון משאבים ביחס כאמור; הרי שהסדר איזון המשאבים קובע חיוב אובליגטורי לתשלומי איזון בין בני הזוג, שאין בו כדי לשנות את זכויות הקניין של מי מבני הזוג בנכסיהם.

45. לסיכום חלק זה, אין להקיש לענייננו מסמכות בית המשפט לפי סעיף 8(2) לחוק. ראשית, תחולתו של הסעיף האמור מתמצה בהסדר הקבוע בחוק יחסי ממון, ואין בו כדי לשמש מקור הסמכה חוקי לחלוקה לא שוויונית לפי הלכת השיתוף. מעבר לכך, קיים שוני מהותי בין טיב זכויות בני זוג ברכוש המשותף לפי הלכת השיתוף, לבין טיב זכויות בני זוג לאיזון משאבים לפי החוק. בעוד זכויות מכוח הלכת השיתוף הן בעלות אופי קנייני, ולכן, ככלל, אין לפגוע בהן בהיעדר הסמכה בחקיקה; הרי שהזכות לאיזון משאבים לפי החוק היא אובליגטורית. כמו כן, סעיף 8(2) לחוק מהווה מקור הסמכה לבית המשפט לסטות מאיזון שוויוני כאמור.

46. במאמר מוסגר, יצוין כי בית המשפט המחוזי תמך את הכרעתו, שלפיה יש לחלק את הדירה דנן בין בני הזוג בחלקים שאינם שווים, בקביעה שלפיה בית משפט זה כבר הכיר בכך ש"שיתוף אינו בינארי" וש"יכול והשיתוף יהיה מוחלש" או ש"השיתוף יחול, אך לא בחלקים שווים" (ראו הציטוטים המובאים בעמ' 10 לפסק דינו של בית המשפט המחוזי). אלא שבקביעה זו, הסתמך בית המשפט המחוזי על שלוש החלטות של בית משפט זה (בע"מ 8206/14 פלונית נ' פלוני (14.4.2015); בע"מ 2045/15 פלוני נ' פלונית (21.5.2015); ובע"מ 2991/13 פלונית נ' פלוני (21.8.2013)), אשר עסקו בהפעלת סמכות בית המשפט לפי סעיף 8 לחוק. ממילא, בהינתן האמור לעיל, אין בהן כדי ללמד על אפשרות לחלק באופן בלתי שוויוני רכוש משותף לפי הלכת השיתוף.

הערה – בין הלכת השיתוף לשיתוף ספציפי מכוח הדין הכללי

47. בתי המשפט נדרשו במקרה דנן גם לפסיקה אשר נוגעת לשיתוף ספציפי מכוח הדין הכללי. כפי שיפורט להלן, פסיקה זו נוגעת לזוגות שלא חלה עליהם הלכת השיתוף בשל תחולתו של חוק יחסי ממון – וזאת בשונה מענייננו. בכל זאת, ראיתי להעיר הערות מספר על היחס בין פסיקה הנוגעת לשיתוף ספציפי מכוח הדין הכללי לבין הלכת השיתוף, בראי השאלה שנדונה בענייננו.

48. כאשר נחקק חוק יחסי ממון בשנת 1973, נקבע בו כי מנגנון איזון המשאבים יופעל רק עם "פקיעת הנישואין", קרי, עקב גירושין או מוות של אחד מבני הזוג. קביעה זו גרמה למצב שבו בני זוג אשר ביקשו להימנע מהפעלת המנגנון האמור, לא שיתפו פעולה עם הליך הגירושין, או התנו את שיתוף פעולתם כאמור בויתור מצד בן הזוג השני על זכותו לאיזון משאבים, באופן שיצר קשיים וסיכל את מנגנון האיזון האמור (להרחבה ראו: ליפשיץ, עמ' 149).

49. על רקע מצב זה, בעניין יעקובי נדונה טענה, שלפיה הלכת השיתוף ממשיכה לחול גם על זוגות שחוק יחסי ממון חל בעניינם. לפי טענה זו, גם אם הנישואין טרם "פקעו", ניתן להכיר בזכויות של בן זוג אחד ברכוש שרשום על שם בן הזוג השני מכוח הלכת השיתוף. בפסק הדין בעניין יעקובי שניתן בשנת 1995 דחה בית משפט זה (ברוב דעות) את הטענה האמורה; ופסק כי ההסדר שבחוק נועד להחליף את ההסדר של הלכת השיתוף, כך שלמרות הקשיים האמורים, אם החוק חל על בני זוג מסוימים אין להכיר בתחולה מקבילה של הלכת השיתוף בעניינם [יצוין, כי בשנת 2008 נכנס לתוקף תיקון מס' 4 לחוק יחסי ממון, שנועד להתמודד עם הקשיים שתוארו לעיל. בתיקון זה נקבע כי בתנאים מסוימים, ניתן לערוך את איזון המשאבים אף בטרם "פקיעת הנישואין" כאמור (ראו: סעיף 5א לחוק; להרחבה בעניין פסק הדין בעניין יעקובי, תיקון מס' 4 לחוק והרקע לחקיקתו, ראו: ליפשיץ, עמ' 150–162)].

50. מספר שנים לאחר מתן פסק הדין בעניין יעקובי, בעניין אבו דומי, הועלתה פעם נוספת הטענה כי הלכת השיתוף עשויה להתקיים גם ביחס לזוגות שחל עליהם החוק, וזאת בנוגע לדירת המגורים של בני הזוג. טענה זו באה על רקע העובדה, כי דירת המגורים של הצדדים בעניין הנדון, הייתה שייכת לאיש טרם נישואיו לאישה; ולנוכח סעיף 5(א) לחוק, שמחריג מתחולתו נכסים מסוימים, לרבות נכסים שהיו לבני זוג "ערב הנישואין או שקיבלו במתנה או בירושה בתקופת הנישואין" (להלן: נכסים חיצוניים) – כך שהדירה האמורה לא נכללה באיזון המשאבים הקבוע בחוק.

בעניין אבו דומי נפסק, כי אמנם הלכת השיתוף אינה חלה על בני זוג שחל עליהם החוק, ואולם אין בכך כדי למנוע מבן זוג כאמור לטעון לזכויות בנכסים שנמצאים בבעלות בן הזוג השני, וזאת "מכוח דין כללי כלשהו", ולרבות ביחס לנכסים שהחוק מחריג מהסדר איזון המשאבים (עמדה זו הובעה כבר בעניין יעקובי על-ידי השופטת ט' שטרסברג כהן, וראו פס' 17 לפסק דינה שם). בעניין אבו דומי הודגש, כי "יש טעם להקל על בן-הזוג הטוען לבעלות משותפת בדירת המגורים כאשר זו רשומה רק על שם אחד מהם. עם זאת לא די בעצם קיומם של חיי נישואין משותפים, אף שהיו ממושכים, כדי

לקבוע שיתוף בדירת מגורים מכוח דין כללי, שאם תאמר כן, נמצאת מכניס בדלת אחורית את חזקת השיתוף" (שם, פס' 10).

51. קביעות בית המשפט בעניין אבו רומי זכו בהמשך לכינוי "הלכת השיתוף הספציפי". הלכה זו קנתה לה שביתה בפסיקת כתי המשפט, ובכע"מ 1398/11 אלמונית נ' אלמוני (26.12.2012) (להלן: בע"מ 1398/21), נפסק כי "על בן הזוג שמבקש שיוקנו לו מחצית הזכויות בדירת המגורים שרשומה על שמו של בן הזוג האחר, מוטל להוכיח – מעבר לקיומם של חיי נישואין משותפים – אף אם ממושכים – קיומו של 'דבר מה נוסף' שיעיד על כוונת שיתוף בנכס הספציפי" (פס' 17 לפסק דינו של השופט י' דנציגר; השופט י' עמית הציע רשימת פרמטרים אשר יש להביא בחשבון לצורך הכרעה בשאלה אם להכיר בשיתוף ספציפי בדירת מגורים, וראו שם, פס' 2 לפסק דינו; באשר למהות הדרישה ל"דבר מה נוסף" ראו גם: דנג"ץ פלונית, פס' 31 לפסק דינה של הנשיאה חיות; על תכליתה של "הלכת השיתוף הספציפי" ראו: שם, פס' 29; כן ראו בעניין זה: חנוך דגן ודפנה הקר "הלכת השיתוף הספציפי – לקראת המערכה הרביעית בבג"ץ 4602/13" מחקרי משפט לב 519, 532–537 (2019); לדיון בשאלת היחס בין הלכת השיתוף להלכת השיתוף הספציפי מכוח הדין הכללי ראו עניין בן גיא, פסקי דינם של השופטים י' עמית ו-א' רובינשטיין, שהביעו שם עמדות שונות בסוגיה).

52. בהמשך לכך, יצוין כי בפסיקת הערכאות הדיוניות ניתן למצוא הד לגישה, שלפיה בנוגע לנכסים חיצוניים – אשר מוחרגים כאמור מתחולת הסדר איזון המשאבים שבחוק – שהוכח לגביהם שיתוף ספציפי מכוח הדין הכללי, "היקף השיתופיות נתון לשיקול דעתו של בית המשפט ואין הוא מחוייב להכריע כי חלוקת הנכס תעשה מחצה על מחצה" (ראו, למשל: עמ"ש (מחוזי-מרכז) 57806-07-20 פלונית נ' פלוני, פס' 10 (23.5.2021)).

53. דומה כי בעיקרו של דבר, הטעמים שפורטו לעיל – לכך שאין לקבל גישה המאפשרת חלוקה לא שוויונית של רכוש משותף לפי הלכת השיתוף – כוחם יפה אף ביחס לחלוקת נכס שחל עליו שיתוף ספציפי מכוח הדין הכללי.

מכל מקום, הפסיקה שעניינה שיתוף ספציפי מכוח הדין הכללי, נוגעת כאמור לזוגות שהלכת השיתוף לא חלה בעניינם בשל תחולתו של חוק יחסי ממון, וזאת בשונה מענייננו. לפיכך, השאלה האמורה אינה מתעוררת במקרה דנן, ומשכך איני נדרשת להכריע בה באופן ממצה.

54. נכסים משותפים לבני זוג לפי הלכת השיתוף יחולקו ביניהם בחלקים שווים; אין לסטות מחלוקה כאמור אלא בהוראה בחקיקה, שאינה קיימת בדין הישראלי. לנוכח ההבחנה המהותית בין זכויות בני זוג ברכוש המשותף לפי הלכת השיתוף, לבין זכויות בני זוג לאיזון משאבים לפי חוק יחסי ממון, אין להקיש לענייננו מסעיף 8(2) לחוק. לבסוף, אף שהשאלה אינה מתעוררת במקרה דנן, נראה כי גם נכסים שחל עליהם שיתוף 90 ציפי מכוח הדין הכללי יש לחלק בין בני הזוג באופן שוויוני.

מן הכלל אל הפרט

55. כמפורט לעיל, הן בית המשפט לענייני משפחה, הן בית המשפט המחוזי, קבעו בענייננו כי דירת המגורים של בני הזוג היא חלק מרכושם המשותף, מכוח הלכת השיתוף. עם זאת, בית המשפט המחוזי הוסיף וקבע, כי בנסיבות העניין חל ביחס לדירה "שיתוף חלקי", וכי בהתאם, שלושה רבעים מהזכויות בדירה שייכים למשיבה, ורבע – למערער. ואולם, בשים לב לכל האמור לעיל, קביעה זו של בית המשפט המחוזי אינה יכולה לעמוד, לנוכח הקביעה שלפיה רכוש משותף בין בני זוג מכוח הלכת השיתוף שייך לשניהם בחלקים שווים.

56. לבסוף, אף שהמשיבה לא ערערה לפנינו על קביעת בית המשפט המחוזי, שלפיה הדירה היא חלק מהרכוש המשותף לצדדים מכוח הלכת השיתוף; משיגה היא בתשובתה על התוצאה האמורה. אי לכך, ראיתי לציין בתמצית כי אני סבורה שקביעת בית המשפט המחוזי אשר לפיה הדירה נכללת ברכוש המשותף מכוח הלכת השיתוף – בדין נקבעה.

57. כאמור לעיל, נקודת המוצא לדיון היא ההלכה המושרשת, שלפיה דירת המגורים המשפחתית היא "גולת הכותרת" של השיתוף, כך שלצורך הכללתה ברכוש המשותף יש לעמוד ברף ראייתי נמוך יחסית בהשוואה לנכסים אחרים.

58. בענייננו, ממצאי העובדה שקבע בנושא בית המשפט לענייני משפחה – שפורטו לעיל, ויוצגו בשנית להלן – ואשר ניצבו כאמור אף בבסיס פסק דינו של בית המשפט המחוזי, מובילים למסקנה כי דירת המגורים משותפת לבני הזוג מכוח הלכת השיתוף.

בני הזוג קיימו מערכת יחסים זוגית במשך כ-15 שנים, ובמהלכה נולדו להם שני ילדים. הצדדים קיימו אורח חיים זוגי תקין ופעלו במאמץ משותף מתוך קופה משותפת.

הצדדים מקיימים אפוא את התנאים לתחולת הלכת השיתוף. בני הזוג גרו יחד בדירה במשך כ-12 שנים. הם עברו להתגורר בה לאחר שיפוצה בהיקף לא מבוטל, כאשר חלק משמעותי מהשיפוץ בוצע על-ידי המערער, כמו-ידיו, בהיותו בן הזוג של המשיבה. בני הזוג מימנו יחד את העלויות הכרוכות בשיפוץ. אמנם המשיבה היא שקיבלה את הזכות לשיוך המגרש והדירה על-שמה, בהיותה חברת קיבוץ. ואולם, זכות זו ניתנה לה בסמוך לתחילת הקשר הזוגי עם המערער; ללא התרומה הכספית של המערער למשק הבית המשותף, לא היה באפשרות המשיבה לעמוד בתשלומים שהיו כרוכים במימוש הזכות האמורה; ואין לקבל את הטענה, כי הכספים שהפקיד המערער בחשבון הבנק של המשיבה לא שימשו לתשלום עלויות אלו.

בנסיבות אלו, יש לראות בדירה נכס משותף לצדדים מכוח הלכת השיתוף (ראו והשוו, למשל: עניין הדרי, פס' 5-6; ע"א 2566/93 דון נ' דון (4.4.1995); עניין אבולוף; עניין קוטלר; כן ראו והשוו: בע"מ 1398/11).

אם כן, בהינתן שהדירה דנן היא בגדר רכוש משותף לצדדים לפי הלכת השיתוף, היא שייכת הן למערער הן למשיבה בחלקים שווים.

סוף דבר

59. לנוכח כל האמור לעיל, אציע לחבריי לקבל את הערעור, במובן זה שתבוטל קביעתו של בית המשפט המחוזי, שלפיה המערער הוא בעל רבע מהזכויות בדירה; חלף קביעה זו, תעמוד על כנה קביעתו של בית המשפט לענייני משפחה, שלפיה המערער הוא בעל מחצית מהזכויות בדירה. למען הסר ספק, יתר הוראות בית המשפט לענייני משפחה לעניין פירוק השיתוף בדירה, כאמור בפס' 59 לפסק דינו, תעמודנה אף הן על כנן.

בנסיבות העניין, ולנוכח טיב השאלה שהתעוררה במקרה דנן, אציע כי לא יהיה צו להוצאות.

ש ו פ ט

השופט י' עמית:

אני מסכים.

ש ו פ ט

תפיסת העולם הקובעת "שיתוף" שלא בחלקים שווים בין בני הזוג שחל עליהם משטר יחסי ממון המבוסס על חזקת השיתוף (או בלשון אחר הלכת השיתוף), שומטת את הקרקע מתחת "לחזקה" וסותרת את הלכות בית משפט זה מיום קביעתה כהלכה מחייבת מימים ימימה ועד היום. היא סותרת את אבני היסוד עליהן מושתתת חזקת השיתוף מיום היוולדה בפסקי הדין המכוננים בעניין ע"א 300/64 ברגר נ' מנהל מס עזבון, פ"ד יט(2) 240 (1965); ע"א 253/65 בריקר נ' בריקר, פ"ד כ(1) 589 (1966); וע"א 135/68 בראלי נ' מנהל מס עזבון, פ"ד כג(1) 393 (1969). היא סותרת את כל פסיקתו של בית משפט זה במעלה הדרך בעניין: ע"א 595/69 אפטה נ' אפטה, פ"ד כה(1) 554, 554 (1971); בג"ץ 1000/92 בבלי נ' בית הדין הרבני הגדול, פ"ד מח(2) 221, 241, 252 (1971); ע"א 1915/91 יעקובי נ' יעקובי, פ"ד מט(3) 529, 562 (1995); ורע"א 8791/00 שלם נ' טווינקו בע"מ, פ"ד סב(2) 165, 180 (2006). והיא סותרת את פסיקתו של בית משפט זה בשנים האחרונות, אשר מתבססת על הנחת המוצא לפיה חזקת השיתוף קובעת כי חלוקת הנכסים המשותפים תיעשה בחלקים שווים (בע"מ 2116/22 פלונית נ' פלוני 12.4.2022); רע"א 9138/20 פיסטול נ' עוזרי (7.2.2021); ע"א 7750/10 בן גיאת נ' הכשרת היישוב ביטוח בע"מ (11.8.2011); ע"א 6839/19 חדד נ' פיקהולץ (20.1.2021)).

אכן, חזקת השיתוף, כשמה כן היא – חזקה הניתנת בנסיבות מסוימות לסתירה (ראו למשל: רע"א 964/92 אורון נ' אורון, פ"ד מז(3) 758, 763-764 (1993); בג"ץ 8214/07 פלונית נ' פלוני, פסקה 20 (22.7.2010)). אלא שמרגע שנקבעה תחולתה לגבי נכס מסוים, אזי השיתוף כשמו כן הוא – שיתוף מלא לשבט או לחסד, ללא קשר לתרומת בן הזוג בהשגת הנכס. משכך, מסכים אני עם חוות דעתה המנומקת של חברתי על ראשה, קרבה וכרעיה.

ש ו פ ט

הוחלט לקבל את הערעור, כאמור בפסק דינה של השופטת י' וילנר.

ניתן היום, כ"ג באב התשפ"ג (10.8.2023).

ש ו פ ט

ש ו פ ט

ש ו פ ט